

Institut za pedagoška istraživanja
Beograd

Institut za psihologiju
Filozofskog fakulteta u Beogradu

XXVI NAUČNA KONFERENCIJA
„PEDAGOŠKA ISTRAŽIVANJA I ŠKOLSKA PRAKSA“

*Kvalitativna istraživanja
kroz discipline i kontekste:
osmišljavanje sličnosti i razlika*

ZBORNİK RADOVA

Urednici

Vladimir DŽINOVIĆ
Tijana NIKITOVIĆ

12. i 13. mart 2021. godine
Online konferencija

XXVI NAUČNA KONFERENCIJA
„PEDAGOŠKA ISTRAŽIVANJA I ŠKOLSKA PRAKSA“

*Kvalitativna istraživanja
kroz discipline i kontekste:
osmišljavanje sličnosti i razlika*

ZBORNIK SAOPŠTENJA

Urednici
Vladimir Džinović
Tijana Nikitović

12. i 13. mart 2021.
Online konferencija

PROGRAMSKI ODBOR

Predsednik

dr Vladimir Džinović, viši naučni saradnik
Institut za pedagoška istraživanja, Beograd

Članovi

Dr Dušan Stojnov, redovni profesor
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Dr Zora Krnjaić, viši naučni saradnik
Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

Dr Slavica Ševkušić, viši naučni saradnik
Institut za pedagoška istraživanja, Beograd

Dr Nikoleta Gutvajn, viši naučni saradnik
Institut za pedagoška istraživanja, Beograd

Dr Ivana Stepanović Ilić, docent
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Dr Biljana Stanković, docent
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Dr Nataša Simić, viši naučni saradnik
Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

Dr Marina Videnović, naučni saradnik
Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

msr Sanja Grbić, istraživač saradnik, asistent
Institut za pedagoška istraživanja, Beograd
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

ORGANIZACIONI ODBOR

Predsednik

msr Tijana Nikitović, istraživač pripravnik
Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

ORGANIZATORI SKUPA

INSTITUT ZA PEDAGOŠKA ISTRAŽIVANJA
Dobrinjska 11/3 • 11 000 Beograd • Srbija
www.ipi.ac.rs

INSTITUT ZA PSIHOLOGIJU, FILOZOFSKI FAKULTET U BEOGRADU
Čika Ljubina 18-20 • 11 000 Beograd • Srbija
www.f.bg.ac.rs/instituti/IPS/o_institutu

Napomena. Realizaciju ovog istraživanja finansiralo je Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije (br. Ugovora 451-03-9/2021-14/200018).

GRADOVI KOJI UČE KAO PROSTOR ZA INTERDISCIPLINARNA ISTRAŽIVANJA I SARADNJU U UNIVERZITETSKOJ NASTAVI

Violeta Orlović Lovren**

Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Marija Maruna, Danijela Milovanović Rodić

Arhitektonski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Uvod. Koncept Gradova koji uče („Learning cities“) evoluirao od 70-tih godina XX veka i podrške OECD–a inicijativi „Educating cities“, preko aktivnosti podržanih od međunarodnih tela za promociju celoživotnog učenja, ugrađivanja ovog koncepta u strategiju evropske politike, do snažne podrške koju ovom modelu i umrežavanju gradova u njegovoj primeni pruža UNESCO (Nemeth, 2019).

Pod okriljem UNESCO i delovanjem Instituta za celoživotno učenje (UIL), osnovana je Globalna mreža Gradova koji uče i pripremljena serija vodiča (Glavne odlike / „Key features“/ Gradova koji uče (2013); Vodič za izgradnju Gradova koji uče (2015) i Gradovi koji uče i Ciljevi održivog razvoja: Vodič za akciju (2017) (UIL, 2015; 2017). S obzirom na dva ključna koncepta – celoživotno učenje (LLL) i održivi razvoj (SD) – na čijem preseku izrastaju Gradovi koji uče (LC), usvajanje Agende 2030 i Ciljeva održivog razvoja (SDGs) na globalnom nivou (UNESCO, 2015) inicira dalji razvoj i primenu ovog koncepta.

Pomenutim dokumentima globalne politike, LC su definisani kao „gradovi koji uspešno mobilisu svoje resurse u svim sektorima, kako bi: 1) promovisali inkluzivno učenje od osnovnog do visokog obrazovanja; 2) revitalizovali učenje u porodicama i zajednicama; 3) potpomogli učenje za i na radnom mestu; 4) negovali kulturu celoživotnog učenja; 5) proširili korišćenje modernih tehnologija u učenju; i 6) unapredili kvalitet i izuzetnost u učenju“ i tako „omogućili i ojačali individualno snaženje i socijalnu koheziju, ekonomski i kulturni napredak i održivi razvoj“ (UIL, 2015, str.9). Navedenih šest ključnih odlika čine „oslonce“ modela LC i glavne smernice u usklađivanju lokalnih i globalnih politika razvoja zajednica – ne samo urbanih već i prigradskih i regionalnih. Doprinosеći održivom razvoju, LC bi trebalo da prerastaju u „zelene i zdrave“ gradove, orijentisane ka socio ekonomskoj i kulturnoj dobrobiti stanovnika. Uporedo sa konceptom LC, zaživljavaju i njima srodni (*Healthy Cities, Child Friendly Cities, Smart Cities, Age Friendly Cities, Resilient Cities*) (UIL, 2015). Orijentisani ka uvažavanju svih zainteresovanih strana LC otvaraju prostor za jačanje solidarnosti i zajedništva naspram populizma, time i za nove forme učenja u zajednici (Popović et al., 2020).

* Email: violeta.orlovic@fbg.ac.rs

Mada se višestruko naglašava značaj LLL za implementaciju svih SDGs, LC, cilj 4 ("Obezbediti inkluzivno i ravnopravno kvalitetno obrazovanje i promovisati mogućnosti za celoživotno učenje za sve") i cilj 11 ("Razvijati inkluzivne, bezbedne, otporne i održive gradove i ljudska naselja") najdirektnije doprinose lokalizaciji LLL i SD (UIL, 2017) i najuže su povezani sa razvojem LC.

Bliskost studijskog programa andragogije cilju 4 i studijskih programa za sva tri nivoa akademskih studija u oblasti arhitekture cilju 11, saradnja na istraživanju učenja i održivog razvoja na univerzitetu (Orlović Lovren et al., 2016; Orlović Lovren et al., 2020) i iskustva u primeni koncepta SD i LC u nastavi (Maruna, 2019; Milovanović Rodić et al., 2020) opredelili su autore ovog rada da dalje istražuju mogućnosti interdisciplinarnog pristupa i integracije modela LC u kurseve za studente druge godine osnovnih studija andragogije i arhitekture.

Metod. Polazeći od glavnog cilja: istraživanje mogućnosti interdisciplinarnog pristupa nastavi na studijskoj grupi Andragogija i Arhitektura integracijom modela Gradova koji uče, odabran je postupak kvalitativne analize sadržaja. Predmet analize čine dva glavna dokumenta UNESCO – Vodič za razvoj Gradova koji uče (UIL, 2015) i Gradovi koji uče i SDGs – Vodič za akciju (UIL, 2017), kao i silabus dva kursa – Obrazovanje odraslih za životnu sredinu za studente druge godine andragogije (<http://www.f.bg.ac.rs/andragogija/silabus?idk=4313>) i Studio urbanizam – Održive urbane zajednice za studente druge godine arhitekture (http://www.arh.bg.ac.rs/wp-content/uploads/201415_programi/201415_dokumenti/1415_OASA/1415_OASA_Knjiga_predmeta.pdf).

Polazeći od šest „oslonaca“ u modelu LC (UIL, 2015) kao kriterijuma, izdvajaju se – kao jedinice analize - teme ugrađene u silabus kurseva i skiciraju moguće teme za istraživanje studenata. Daljom komparativnom analizom izdvojenih tema, prepoznaju se moguće zajedničke tačke od teorijskog i istraživačkog interesa za studente obe studijske grupe.

Rezultati. Proces izdavanja tema iz silabusa oba odabrana kursa tekao je na osnovu prethodno opisanog metodološkog pristupa, kroz sledeće korake: 1) individualna analiza silabusa u cilju prepoznavanja relevantnih tema za primenu koncepta LC, obavljena od strane svakog autora za kurs iz svoje oblasti; 2) navođenje izdvojenih tema-oblasti sadržanih u silabusima i njihova operacionalizacija – kroz predlaganje mogućih istraživačkih tema koje će studenti koristiti kao orijentir za nadogradnju; 3) povezivanje izlistanih tema sa osloncima LC; 4) prepoznavanje i mapiranje međusobnih veza – polazeći sa pozicija pojedinačnih disciplina ka mogućem interdisciplinarnom osmišljavanju susreta za obe grupe studenata, odnosno tačaka njihove moguće saradnje na kreiranju tema zajedničkog istraživačkog rada. Nakon svakog koraka, istraživači su razmenjivali dileme, pre svega metodološke i konceptualne prirode, kako bi se postigao usaglašen pristup u izboru tema i povezivanju sa osloncima LC. Posebno intenzivna razmena odvijala se nakon koraka 3 i tokom analize i konačnog izbora u okviru koraka 4. Rezultati analize (koraci 1 -3) prikazani su na Slici 1.

Na prvi pogled, struktura opštih tema predstavljenih sa leve strane (Obrazovanje odraslih za životnu sredinu - OOŽS) kao izbornog predmeta na studijskoj grupi za andragogiju i onih sa desne – Studija za urbanizam (SU) Održive urbane zajednice - za studente arhitekture, nemaju mnogo dodirnih tačaka. Dok su silabusom OOŽS obuhvaćeni ključni koncepti, područja i pristupi u obrazovanju za životnu sredinu, dotle SU obuhvata osnovne urbane aktivnosti lokalne zajednice. Međutim, njihova operacionalizacija, kroz izlistavanje užih istraživačkih tema koje će dalje razvijati studenti i njihovo povezivanje sa adekvatnim osloncem LC, pruža znatno drugačiju sliku i otvara potencijal za interdisciplinarno povezivanje – kako u nastavi, tako i u praktičnom radu i istraživanju.

Međusobna razmena u okviru koraka 4 dovela je do niza mogućnosti, od kojih izdvajamo sledeće: baveći se institucijama unutar obrazovnog sektora u određenoj zajednici, u kontekstu Promocije inkluzivnog učenja na svim nivoima (prvi oslonac LC), studenti i nastavnici sa arhitekture mogu prirodno sresti sa studentima i nastavnicima sa andragogije, u više različitih formi. Pre svega je to kroz organizovanje zajedničkog predavanja i diskusije na temu ključnih koncepata (LLL, SD, LC, inkluzija), kao i kroz zajedničko mapiranje postojećih prednosti i nedostataka specifične lokalne zajednice, odnosno potreba za intervencijom – kako u prostoru, tako i u zadovoljavanju postojećih potreba kroz programe celoživotnog učenja.

Takođe, uzimajući kao primer predstavljene veze sa osloncem dva i tri, ka kojima andragozi kreću iz perspektive različitih područja OOŽS, a arhitektae iz različitih gradskih funkcija i servisa, zajedničkim upoznavanjem specifične lokalne zajednice i izdvajanjem značajnih zona i urbanih sadržaja, studentima andragogije bi bilo olakšano prepoznavanje lokalnih ekoloških problema i potreba za učenjem u cilju njihovog rešavanja, dok bi studentima arhitekture to možda obogatilo ideje za dalje unapređenje ovih životnih prostora u skladu sa potrebama zajednice.

Sa svoje strane, urbanisti bi mogli doprineti zaživljavanju oslonaca 4 i 5, kreiranjem mogućeg karaktera prostora: „inovativni prostori“ - koji nude nova saznanja i inspirišu na dalje učenje; „integrativni prostori“ - koji omogućavaju i podstiču društvenu interakciju i istraživačku interdisciplinarnost; „inspirativni prostori“ - koji podstiču lični razvoj i kreaciju; „informativni prostori“ - koji omogućavaju plasiranje i razmenu informacija od značaja za zajednicu. U tim zajedničkim okvirima, andragozi bi mogli da nađu široko polje za istraživanje raznovrsnih potreba i mogućnosti učenja različitih ciljnih grupa, pokretanje akcionih istraživanja i unapređenje funkcije ovih prostora u skladu sa specifičnostima konkretne zajednice. Sve zajedno, doprinelo bi jačanju oslonca 5 – unapređenju kvaliteta i izuzetnosti u učenju, kako u samoj zajednici tako i obrazovnim institucijama na određenom području.

Dok višestruke veze tema svakog od kurseva sa osloncima LC mogu odavati veoma komplikovanu sliku koju nije lako obuhvatiti nastavom i istraživanjem, dotle uzajamno otkrivanje svih mogućih zajedničkih tačaka koje se presecaju u jednom ili više oslonaca LC, čine potencijalnu inspiraciju i otkrivaju nove prostore za saradnju. One čine okvir u kome

.....

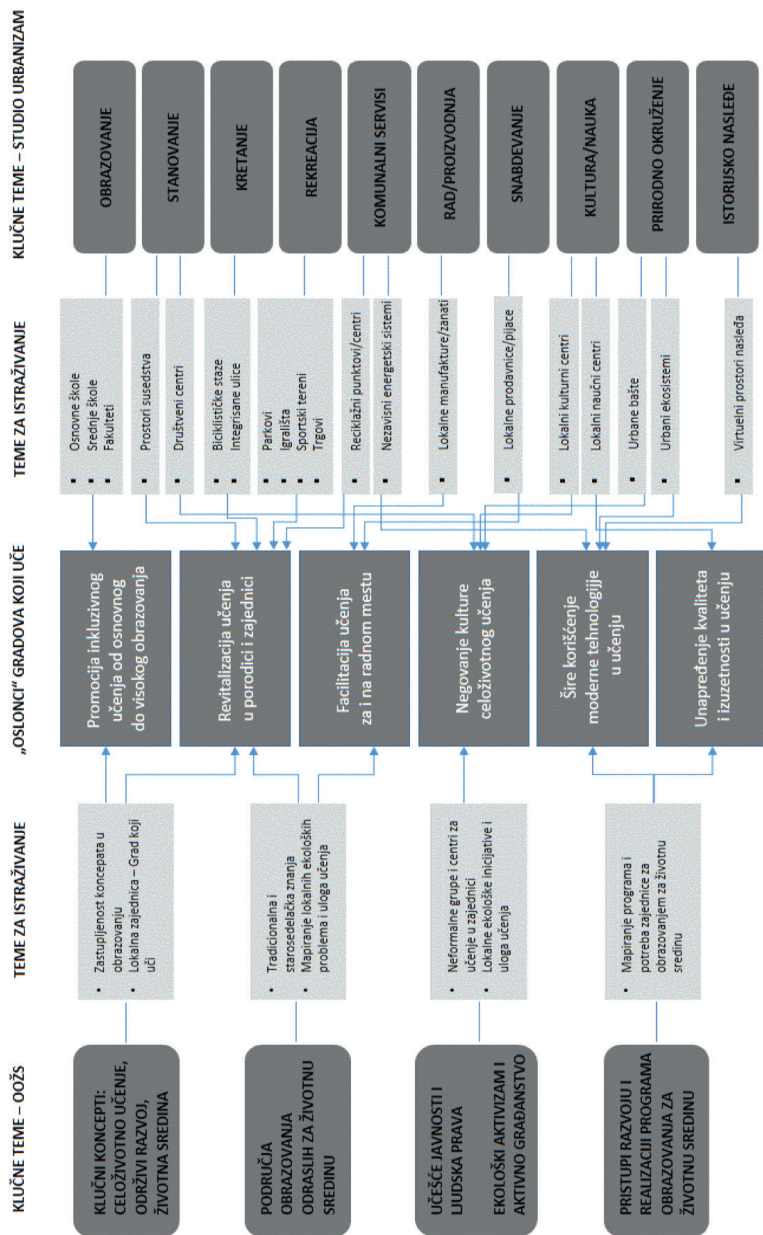
studenti obe studijske grupe mogu da dalje istražuju i pronalaze svoja istraživačka interesovanja, čine ih interdisciplinarnim i pretaču u projekte i akcije imajući u vidu koncept LC i konkretnu zajednicu.

Zaključak. Bliskost studijskih programa andragogije i arhitekture ciljevima održivog razvoja 4 i 11, kao i potencijal koncepta Gradovi koji uče (LC) za njihovu primenu, pokrenuli su saradnju autora ovog rada na ranijim i ovom istraživanju. Pored profesionalne orijentacije ka održivom razvoju i celoživotnom učenju, zajednička posvećenost kvalitetu nastave na univerzitetu i povezanosti sa lokalnom zajednicom, doprinela je izboru modela LC kao analitičkog okvira, a njime definisanih „oslonaca“ kao kriterijuma za kvalitativnu analizu sadržaja. Izdvajanje tema iz dva silabusa odabranih kurseva studija andragogije i arhitekture, oba za studente druge godine osnovnih studija, poprima, pored kvalitativne analize sadržaja, elemente tematske pa i komparativne analize - u smislu metodološkog pristupa, kao i primese transformativnog procesa - u smislu individualnog i zajedničkog učenja i refleksije.

Specifičnosti pojedinačnog disciplinarnog pristupa i početna tematska struktura koja odražava razlike, prerastaju, izdvajanjem mogućih tema koje će služiti studentima za istraživanja – u mogućnosti kreiranja novih veza, otvaranje ideja i prostora za saradnju između studenata i nastavnika. Dok se teme iz andragoške perspektive tiču prevashodno programa i potreba za učenjem u životnoj sredini, a teme iz arhitektonskog ugla naizgled pre svega urbanih prostora, institucija i infrastrukture, koracima u analizi, razmeni i diskusiji stiže se sve bliže zajedničkom cilju – unapređenju interdisciplinarnosti nastave u užem, i kvaliteta života kroz celoživotno učenje ka održivoj lokalnoj zajednici u širem smislu. Dublji uvidi, dakle, govore o tome da su arhitektonska, kao i andragoška profesionalna ishodišta zapravo potrebe i potencijali lokalne zajednice, u skladu sa kojima se kreiraju kako obrazovne, tako i prostorne intervencije.

Takvo zajedničko polazište čini mogućim i izazovnim ne samo dalja traganja na putu od disciplinarnog ka interdisciplinarnom u istraživanju i nastavi u okviru ovih kurseva, već i drugih andragoških i arhitektonskih područja saradnje istraživača, nastavnika i studenata.

Ključne reči: *Gradovi koji uče, lokalni održivi razvoj, andragogija, arhitektura, univerzitetska nastava*

Slika 1. Komparativni pregled tema u okviru dva silabusa i istraživačkih tema u odnosu na oslonce koncepta LC.

Literatura

- Maruna, M. (2019). Toward the Integration of SDGs in Higher Planning Education: Insights from Integrated Urbanism Study Program in Belgrade. *Sustainability*, 11:4519.
- Milovanović Rodić, D., Maruna, M., Milovanović, A., Antonić, B., Sretović Brković V. (2020). The implementation of the principles of the Learning cities concept in urbanism-based education: the example of urban design studio at the Faculty of Architecture in Belgrade, Serbia. LEARNING ARCHITECTURE, 8th International Conference. Sustainable Urban Society Association – STRAND. Belgrade, Serbia, December 4-5, 2020.
- Németh, B. (2019). Learning Cities. Participatory-focused Community Development in Adult and Lifelong Education. *Sisyphus Journal of education*. Volume 7 (02):9-23.
- Orlovic Lovren, V., Maruna, M., Crncevic, T. (2016). Contributing towards more sustainable cities – learning through collaboration. In W. Leal-Filho & L. Brandli (Eds.) *Engaging Stakeholders in Education for Sustainable Development at University Level*. World Sustainable Series (pp. 33-44). Springer.
- Orlovic Lovren, V., Maruna, M., Stanarevic, S. (2020). Reflections on the learning objectives for sustainable development in the higher education curricula – three cases from the University of Belgrade. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 21(2):315-335.
- Popović, K., Maksimović, M., Jovanović, A., Joksimović, J. (2020). New learning sites in Learning cities–public pedagogy and civic education. *Andragoška spoznanja/Studies in Adult Education and Learning*, 2020, 26(1):33-51.
- UNESCO (2015). *Education 2030 – Incheon Declaration and Framework for Action for the Implementation of SDG4. Towards 2030: a new vision for education (The input of the 2015 World Education Forum)* Paris: UNESCO
- UNESCO Institute for Lifelong Learning (2015). *Guidelines for Building Learning Cities. UNESCO Global Network of Learning Cities*. Paris: UNESCO.
- UNESCO Institute for Lifelong Learning (2017). *Learning Cities and the SDGs: A Guide to Action*. Hamburg: UNESCO Institute for Lifelong Learning.